

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 484; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XII, 24; XVI, 285; İbnü'd-Dübeysî, *Zeylû Târîhi Bağdâd* (*Târîhu Bağdâd* içinde), Beyrut 1405/1985, XV, 169; Münzirî, *et-Tekmilê*, I, 146-148; III, 240-241, 533; Ebü'l-Fidâ, *Târîh*, IV, 112, 113; İbn Kudâme el-Makdisî, *‘Ulemâ’ü'l-hıfâz*, II, 149-151; IV, 134-136; Zehebî, *el-‘İber*, II, 323; III, 91-92, 197, 229-230, 310-311, 321-322, 374; IV, 40, 51, 66-67, 97-98; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela'*, XXI, 264-267; XXII, 282-284; XXIII, 60-61; a.mlf., *Tezkiretü'l-hıfâz*, IV, 1358-1361; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: 621-630* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Bağdad 1397/1977, s. 228-230; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 631-640 h.* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Bağdad 1397/1977, s. 306-307; a.mlf., *el-Müştebeḥ*, I, 115; Safedî, *el-Vâfi*, III, 84; VI, 46; XII, 25, 292-294; XIII, 80; XV, 79-80, 90-91; XVIII, 148; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 125-127; Ebü'l-Mehâsin el-Hüseynî, *Zeylû Tezkireti'l-hıfâz*, Haydarâbâd 1376/1956 — Beyrut, tir. (Dârü l-hyâi't-türâsî'l-Arabî), s. 107; Yâfîrî, *Mr'atü'l-cinân*, Haydarâbâd 1334-39, III, 432; IV, 163, 172, 270, 290-291; Sübkî, *Ṭabaḳât*, IX, 20-22; İsnvî, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, II, 143-144; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIV, 86, 106-107; Muhammed b. Muhammed b. Sasrâ, *A Chronicle of Damascus 1389-1397* (trc. William M. Brinner), Berkeley 1963, mütercimîn önsözü, I, s. VII-XXVI; Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk*, I, 554, 604, 882; II, 242; İbn Kâdî Şühbe, *Ṭabaḳâtü's-Şâfi'iyye*, II, 249-251; İbn Hacer, *ed-Düerü'l-kâmine*, I, 261-262, 263-264, 359-360; IV, 359; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, V, 100, 304, 380; VI, 112, 272, 316; VII, 237; VIII, 36; IX, 258; a.mlf., *el-Menhelü's-şâfi*, I, 59, 229; II, 97-99, 384; Süyûtî, *Ṭabaḳâtü'l-hıfâz* (Ömer), s. 482; Abdülkâdir b. Muhammed en-Nuaymî, *ed-Dâris fî târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 132-133; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, III, 329; IV, 210, 285; V, 118-119, 184, 316, 332-333, 418; VI, 59, 105; Şevkānî, *el-Bedrü't-tâli'*, I, 106-107; Brockelmann, *GAL*, II, 36; İzzâhu'l-meknân, I, 547; II, 130, 196, 509; Hediyyetü'l-‘arîfîn, I, 279; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 214; II, 241; VII, 3; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'elîfîn*, III, 301; a.mlf., *A'lâmü'n-nisâ'*, I, 63-64; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 99, 159; *el-Ĥâmûsü'l-İslâmî*, IV, 271; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mü'elîfîne'd-Dimaşkiyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 57, 220; W. M. Brinner, "The Banû Sasrâ: A Study in the Transmission of a Scholarly Tradition", *Arabica*, VII/2, Leiden 1960, s. 167-195; BSOAS, XXVIII (1965), s. 389.

CENGİZ KALLEK

BENİN

Batı Afrika'da
İslâm Konferansı Teşkilâtı
üyyesi olan bir ülke.

1975'e kadar adı Dahomey olan Benin Halk Cumhuriyeti (République Populaire du Bénin) güneyde Atlas Okyanusu, doğuda Nijerya, batıda Togo ve kuzeyde Burkina Faso ve Nijer Cumhuriyeti'yle sınırlıdır. Yüzölçümü 112.622 km², nüfu-

su 4.592.000 (1989), başşehri Porto Novo'dur. Önemli şehirleri Kotonu (Cotonou), Abomey, Uida (Ouidah), Cugu (Djougou) ve Saraku (Sarakou) olup fiziki bakımdan küçük, ekonomik bakımdan fakir, siyasi bakımdan ise istikrarsız bir ülkedir.

Fiziki ve Beşerî Coğrafya. Togo ile Nijerya arasına sıkışmış bir ülke olan Benin 125 km. uzunluğunda bir kıyı şeridinde sahiptir. Kıydan kuzeye doğru gidildikçe doğu ile batı arasındaki mesafe 9. paralelden itibaren birden genişler ve Natitngu dağı hizasında 325 kilometreye ulaşır. Ülkenin en güney noktası ile en kuzey noktası arasındaki uzaklık 700 km. kadardır.

Benin coğrafi bakımdan üç ana bölgeye ayrılır. Bunlardan düz ve kumlu arazilere sahip olan kıyı bölgesi, birbirine kanallarla bağlanmış lagün ve göllerle kaplıdır. Alüvyonlu ve verimli toprakların bulunduğu bir ova görünümünde olan kıyı bölgesinin kuzeydoğusu Nijer ırmağı havzasına doğru alçalırken kuzeybatısı Atakora dağlık kütesine doğru yükselir. Kıydan 50 km. içeride aşınmaya uğramış alçak tepeler görülür. Verimli killi toprakların ve yüksekliği fazla olmayan kesimlerin oluşturmuş olduğu orta bölge bir plato görünümündedir. Göçüklerde geniş bataklıklara rastlanan ve 230 metreye kadar yükselen bu bölgede Abomey, Zagnanado, Ketou, Adekambio gibi yerleşim merkezleri bulunmaktadır. Benin'in kuzey bölgesi, Togo'daki dağ silsilesinin bir devamı olan alçak yükseltili Atakora dağlık kütesiyle kuzeydoğudaki Nijer düzlüklerinden oluşur.

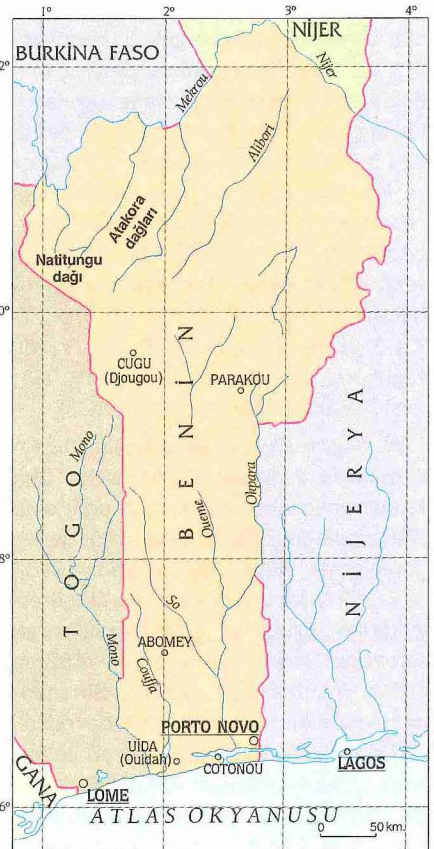
Benin akarsu bakımından zengin sayılır. Atakora ve Ndali-Bimbereke dağlarından doğan çeşitli akarsuların bir kısmı kıyı bölgesindeki lagün ve göllere dökülürken bir kısmı da kuzeye doğru akarak Nijer ve Olta nehirlerine katılır. Ülkenin en uzun ırmağı olan Ueme (Oueme, 450 km.) ile Sô ırmağı sularını Porto Novo yakınlarındaki Nokoue lagününe boşaltırlar. Togo topraklarından doğan Koufe (Couffo) Aheme yakınlarındaki lagüne dökülürken Cugu dağlarından doğan Mono nehri Togo topraklarına girer ve burada denize ulaşır. Volta nehri havzasında Kouande, Kiatiko, Kara, Kopargo, Keran gibi irili ufaklı çok sayıda akarsu batıya doğru akarak Gana topraklarına ulaşır ve Oti nehriyle birleşir. Diğer taraftan Nijer düzlüğünü sulayan Makrou, Alibori ve Sota akarsuları da kuzeye doğru akarak Nijer nehriyle birleşirler.

Muson etkisinden uzak kalan Benin'in kıyı bölgesinde ekvatorial iklim görülür. Yıllık ortalama yağış miktarı ülkenin güneyinde 1300 milimetreye ulaşırken kuzeye doğru gidildikçe düşer. Yağmur mevsimi kuzeyde mayıstan eylüle kadar sürerken güneyde marttan hazirana ve eylülün kasıma kadar devam eder. Güney bölgesinde yıllık ortalama sıcaklık 25-27 derece arasında değişir.

Bitki örtüsü bakımından verimli topraklara sahip olan ülkenin güneyi yağ palmiyesi, hindistan cevizi ve maun ağaçlarıyla kaplıdır. İçerilere doğru gidildikçe arazinin verimliliği düşer ve ormanlık sahalar azalarak savan halini alır. Akarsu kenarları ile Atakora dağlık kütesinde ormanlara rastlanır. Ülkenin kuzey sınırına yakın bölgelerde Sahel tipi bozkırlar hâkim yer tutar.

Nüfus. Ülkenin 4.5 milyonu aşan nüfusu çeşitli etnik gruplardan meydana gelmiş olup en kalabalık grubu güney ve orta bölgelerde yaşayan Fonlar meydana getirir. Nijerya sınırına yakın bölgelerde Yorubalar, güneydoğu ve güney-

Benin

batıda Acalar, Minalar ve Gunlar, kuzeyde Baribalar, Atakora ile Togo arasında Sombalar ve Nijer düzlüklerinde Dendiler yaşarlar. Bunların dışında çeşitli küçük topluluklar ve özellikle kıyı bölgesinde Avrupalılar ile Brezilya'dan geri dönenler de bulunmaktadır. Ehoue ırkının bir kolunu teşkil eden Fonlar Togo sınırına yakın bölgelerde Allada, Abomey ve Porto Novo şehirlerinde toplanmış olup tarım ve ticaretle uğraşırlar. Fonlar ve Yorubalar sömürge döneminde Fransız Batı Afrikası'nın yönetiminde önemli görevler üstlenmişlerdir. Nüfusun dil, din ve etnik bakımdan çeşitlilik arzemesi ülkede siyasî birliğin sağlanmasını güçleştirmektedir. Batı Afrika'nın nüfusu en yoğun ülkelerinden biri olan Benin'de kilometrekareye ortalama 34,9 kişi düşmekte ise de güneyde bu oran 120'ye kadar çıkmakta, kuzeyde ise ortalamadan daha aşağıya inmektedir. Doğum oranının binde 51,1 olduğu (1975-1980 ortalaması) ülkede ölüm oranı aynı dönem için binde 24,6 idi.

Benin'de şehirleşme iyice düşüktür ve nüfusun yüzde 84'ü kırsal alanda yaşamaktadır. Gelişmiş şehirler kıyı bölgesindeki başşehir Porto Novo ile Kotonu'dur. Kuzeyde Paraku, orta bölgede tarihî bir şehir olan Abomey önemli merkezlerdendir. Modern bir görünümü olan Kotonu'nun nüfusu 400.000, Porto Novo'nunki de 150.000 civarındadır.

Ülkede başlıcaları Fon, Mina, Yoruba ve Dendi olmak üzere çok sayıda mahallî dil konuşulmaktadır. Bunlardan güneydekiler Eva, kuzeydekiler ise Volta dil grubuna girerler. Resmî dil Fransızca'dır.

Din. Çeşitli mahallî Afrika inançlarının yaşadığı ve fetişizmin yaygın olduğu Benin'de halkın önemli bir kısmı putperest-

tir. Putperest her kabilenin değişik adlarla anılan ve genellikle insanı veya bir hayvanı temsil eden heykel şeklinde bir fetiş bulunmaktadı. Bütün fetişler kutsallığın sembolü şeklinde görülmezlerse de tabiat güçlerinin basitçe de olsa kutsallaştırılmasını ifade ederler. Ayrıca yaratıcı ve evreni düzenleyici bir yüce varlık inancına da rastlanır.

Ülkedeki nüfusun dinlere göre dağılımını kesin şekilde tesbit etmek mümkün olmamıştır. 1964 tarihli bir kaynak (*The Muslim World*, II/8, s. 7) nüfusun % 60'ının müslüman, % 11'inin hristiyan ve kalanın da putperest olduğunu belirtmektedir. Fakat daha yeni kaynaklar müslüman nüfusu % 15 ile % 40 arasında değişen oranlarda göstermektedir.

Benin'e çeşitli yollarla giren İslamiyet önce ülkenin kuzeyinden nüfuz etmeye başladı. Mali İmparatorluğu XIII. yüzyılda Songay bölgesinde bir ticarî koloni oluşturdu ve İslamiyet'in bu bölgede yayılmasında etkili oldu. Buradaki müslümanlar Batı Afrika sahillerindeki ülkelere ticarî kervanlar kaldırarak kuzeyden tuz ve diğer ürünlerle birlikte kölelerin güneye, güneyden de kola, altın ve başka malların Nijer ülkelerine taşınması yoluyla bölgeler arası ticarete önemli rol oynadılar. Böylece ülkenin kuzeyini güneye bağlayan kervan yolları üzerinde teşekkül eden şehirlerdeki müslüman tüccarlar İslamiyet'in buralarda tanınip yayılmasını sağladılar. Mahallî önderlerin İslâm'a girmeleri ve müslümanların yerli kadınlarla evlenmeleri de İslâm dininin yayılmasında etkili olmuştur.

Benin'de İslamiyet'in yayılmasında etken olan bir diğer gelişme, XVII. yüzyılın başlarında Songay Devleti'nin Faslılar tarafından ortadan kaldırılması üzerine bir grup müslümanın ülkenin kuzey bölgelerine gelip yerleşmesidir. Bugün ülkede yaşayan Dendiler'in ataları Songay'dan gelen müslümanlardır. XX. yüzyılın başlarında yapılan bir sayıma göre 16.000 Dendi'den 10.000'inin müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Önemli ticaret merkezleri olan Cugu, Paraku ve Nikki'de yaşayan Dendiler tarih boyunca müslüman Hevsalar'la münasebet halinde bulunmuşlar, onların kültür ve dillerinden etkilenmişlerdir. Diğer taraftan XVIII. yüzyılda doğu ve kuzeydoğu taraflarından Benin'e gelen ve asıl meslekleri çobanlık olan Pöller de ülkenin orta bölgesine yerleşerek önemli bir müslüman topluluğu meydana getirdiler. Ayrıca Borgu ve civarında yaşayan Bariba-

lar'ın bir kısmı da XIX. yüzyılda İslâm'a girdiler. Benin'in güneyine İslamiyet'i getirenler Nijerya'dan Porto Novo, Uida ve Kotonu'ya ticarî mal taşıyan müslüman Yoruba tüccarları olup bazıları burada kalarak İslâm'ın yayılmasında rol oynadılar. XIX. yüzyılın ortalarında Brezilya'dan geri dönen bir grup müslüman da ülkede İslâm'ın yayılmasına hizmet etti. Ayrıca Nijerya'dan ülkeye gelen çeşitli tarikatlarla mensup müşidler bazı şehirlerde zâviyeler kurarak İslâm'ın özellikle güney bölgelerde kökleşmesine önemli katkıda bulundular.

Benin'deki müslümanlar Mâlikî olup çoğu Ticânîyye ve Kâdiriyye tarikatlarına mensupturlar. Kuzeydeki müslümanlardan bir kısmı Hamâlîyye tarikatına mensup iseler de bunların sayısı fazla değildir. Değişik tarikatlara girmiş olanlar arasında anlayış farklılığı bulunduğu gibi uygulamadaki din ile kitabî din arasında da bazı farklılıklar vardır.

Eğitim ve Kültür. Benin'de eğitim devletin kontrolünde olup laik nitelikli ve parasızdır. İlk öğretim beş, orta öğretimin birinci dönemi dört, ikinci dönemi üç yıldır. Öğrenciler orta öğretimde yılda dokuz ay öğrenim, üç ay da askerî ve ideolojik uygulama görürler. UNESCO'nun verdiği rakamlara göre yetişkinlerin % 74,1'i okuma yazma bilmemekte, okuma çağındaki çocukların da ancak % 59'u (1986) ilk okula gidebilmektedir. Orta okullara giden öğrenciler ise bu yaş grubu içerisinde % 19'dur. UNESCO 1986 yılında ülkenin kuzey bölgesinde altmış yedi yeni okul açmak için büyük bir projeyi uygulamaya koymuş bulunmaktadır. Ülkenin tek üniversitesi 1970 yılının açılmış olan Benin Üniversitesi'dir.

Ekonomi. Ülkenin ekonomisi tarıma dayalıdır. Yaklaşık 800.000 hektarlık bir arazi üzerinde tarım yapılmakta ve çalışan nüfusun üçte ikisi tarım sektöründe istihdam edilmektedir. 1985 rakamlarına göre yılda 425.000 ton mısır, 708.000 ton manyok, 776.000 ton yer elması, 78.000 ton darı üretilmektedir. Ülkenin güney ve orta kesimlerinde çok miktarda yağ palmyesi yetiştirilir ve elde edilen palmye yağı ihraç edilir; hindistan cevizi, kene otu ve yer fıstığı gibi temel ürünler de diğer ihraç maddelerini oluşturur. Keten, tütün ve kahve üretimi varsa da büyük bir öneme sahip değildir. Manyok ve mısır üretimi giderek artmaktadır.

Hayvancılık daha çok ülkenin kuzeyindeki dağlık bölgelerde geleneksel yön-

temlerle yapılmakta ve 1985 rakamlarına göre 925.000 büyük baş, 2.2 milyon da küçük baş hayvan yetiştirilmektedir. Benin'de hayvancılığın ve tarımın geliştirilmesi için Avrupa Gelişme Fonu, Arap Kalkınma Bankası, İslâm Kalkınma Bankası ve Afrika Kalkınma Bankası gibi milletlerarası finans kuruluşları kredi desteği sağlamaktadırlar. Akarsularda ve lagünlerde balıkçılık yapılıyorsa da lagünlerin tuzlu su ile dolması balıkçılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Deniz balıkçılığı fazla gelişmiş değildir.

Madenler açısından pek zengin olmayan ülkenin Atakora dağlık kütlesinde fosfat, az miktarda altın, tıtan, demir ve krom yatakları bulunmakta, özellikle çimento üretimi amacıyla kireç taşı çıkarılmaktadır. 1980'den sonra Kotonu açıklarında Sémé'deki petrol sahasında bir Norveç şirketi tarafından açılan ve günde 10.000 varil petrol üretilen iki kuyudan ülke ihtiyacının üç mislinden fazla petrol çıkarılmaktadır.

Ülkede endüstri çok zayıf olup başlıca ihraç maddelerini teşkil eden yağ palmyesi, hindistan cevizi, mısır ve keten gibi ürünlerin işlendiği bazı imalâthaneler bulunmaktadır. Bununla birlikte endüstri sektörünün millî gelir içerisindeki payı 1965-1966'da % 5 iken 1984'te % 14'e yükselmiştir. Son yıllarda dışarıdan sağlanan kredilerle tekstil, balıkçılık ve palmye yağı alanlarında yatırımlar yapılmıştır. Büyük kapasiteli sanayi işletmeleri devletin elindedir.

Taşımacılık alanında ülkenin alt yapısı nispeten iyidir. İnşasına sömürge döneminde başlanan demiryollarının toplam uzunluğu 980, karayollarının ise 5200 kilometreye ulaşmıştır. Kotonu'dan Paraku'ya kadar döşenen demiryolunun Nijer'e ulaştırılmasına çalışılmaktadır. Burkina Faso, Nijer ve Nijerya'ya uzanan karayollarından transit ticarete istifade edilmektedir. Deniz taşımacılığında Kotonu Limanı, hava taşımacılığında da Porto Novo'daki havaalanı önemli yere sahiptir.

Ticaret ve ödemeler dengesi devamlı açık veren Benin, dış ticaretini komşuları ve Avrupa ülkeleriyle yapmaktadır. Dışarıdan makine, kimyevî malzeme, petrol ürünleri, tütün ve hububat satın alırken dışarıya sadece bazı tarım ürünlerini satabilmektedir. Buna karşılık dışarıda çalışan Beninliler'in ülkelerine gönderdikleri döviz önemli bir gelir kaynağı teşkil etmektedir. Ülkedeki iktisadî is-

tikrarsızlık ve çözümünü zor problemler, siyasî istikrarsızlıkların da başlıca sebebi olmaktadır.

Tarih. Benin'in kuzey bölgesinde yaşayan kabilelerin tarihi derlenmiş değildir. Kıyıya yakın bölgelerdeki Fonlar'ın ve diğer kabilelerin tarihi, Avrupalılar'ın bu kıyılara ulaştıkları XV. yüzyılın sonlarından itibaren bilinmektedir. Portekizli denizciler Benin kıyılarına geldiklerinde buralarda Fonlar tarafından kurulmuş Allada, Adjatché ve Dahomey adlarında üç krallık bulunuyordu. Bunlardan Dahomey Krallığı en ünlüsü olup Fransız sömürgecileriyle uzun zaman mücadele etmiştir. XVII. yüzyılın başlarında ciddi bir varlık gösteren Dahomey Krallığı kısa zamanda genişledi ve etraftaki kabilelere boyun eğdirdi. Ülkenin sınırlarını genişleten Kral Dakadonou'nun oğlu Ouegbadja da (1645-1685) Dahomey'i daha güçlü bir devlet haline getirdi ve köle, altın ticareti ve dinî amaçlarla kıyı bölgesine gelen Avrupalılar'la ilişki kurdu. XVII. yüzyılın ikinci yarısında kıyı bölgesi, özellikle İngilizler'le Fransızlar'ın etkin olduğu köle ticaretinde en önemli yerlerden biri idi. Ouegbadja'nın yerine geçen Kral Agaca (1708-1732), Fransızlar tarafından inşa edilen kalelerin bulunduğu Allada ve Uida şehirlerini ele geçirdiyse de kuzeydeki Oyo Krallığı'nın saldırılarına dayanmadı ve Dahomey topraklarının bir kısmı bu devletin eline geçti. Kıyı bölgesinde kaleler ve çiftlikler kuran Fransızlar'ın etkisi, köle ticaretinde Avrupalılar'a birtakım kolaylıklar sağlayan Kral Agaca sayesinde giderek arttı. Kral Gezo'nun (1818-1858) iktidara gelmesine kadar Dahomey'de çeşitli karışıklıklar yaşandı ve ülke köle ticareti sebebiyle güçsüzeleşti. Gezo, ülkesini Oyo Krallığı'nın vesayetinden kurtararak kuzeye doğru genişletti. Yeni tarım ürünlerinin yetiştirilmesini sağlamaya çalıştı. 1840'tan itibaren İngiltere ile Fransa arasında bir çatışma konusu olan Grand Popo ve Uida'ya Fransızlar'ın yerleşmeleri Kral Gezo zamanına rastlar. 1851'de Fransa ile Gezo arasında yapılan antlaşmayla Fransa bazı ticarî imtiyazlar kazandı. Gezo'nun yerine geçen Glélé (1858-1889) zamanında Fransızlar Kotonu ve Agu'ya da yerleştiklerinden bölgedeki nüfuzları giderek arttı. Mayıs 1868 tarihli Kotonu Antlaşması ile Fransa'nın Benin kıyılarında geniş haklar elde etmesi ve buradaki nüfuzunun artması İngiltere'nin protestosuna yol açtı ve bu sebeple ba-

zı çatışmalar çıktı. 1882'de Porto Novo ve Kotonu üzerinde himaye idaresi kuran Fransa, Berlin Kongresi'nden sonra mahallî yöneticilerle yaptığı bazı anlaşmalarla bölgedeki gücünü arttırdı ve bölgeyi fiilen işgale yöneldi. Fakat Fransa'nın işgalci ve sömürgeci tavrını protesto eden Kral Behanzin silâhlı mücadeleye başladı. 1893'te Dahomey Krallığı'nın merkezi Abomey'e giren Fransız birlikleri Kral Behanzin'in iktidarına son vererek ülkeyi sömürgelerine kattılar. Önce Martinik adasına, sonra da Ceza-yir'e sürgüne gönderilen Behanzin 1906 yılında burada öldü.

1904 yılında Fransız Batı Afrikası'na katılan Dahomey, sömürge yönetimi altında idarî bakımdan üç bölgeye ayrıldı. Fransa'nın buradaki temsilcisi, Porto Novo'da oturan ve geniş yetkilerle donatılmış bulunan genel vali idi. Ülkenin yönetiminde, genel valinin başkanlığı altında kurulan idare meclisi 1946 yılına kadar en yüksek organ olma durumunu korudu. Ülkenin üç önemli şehri Porto Novo, Uida ve Kotonu'da da belediye teşkilatları kurulmuştu. Savaşın sonra yönetiminde daha geniş yetkilere sahip ve üyeleri seçimle gelen bir genel konsey kuruldu. Bu konsey Fransız Batı Afrikası'nın başşehri Dakar'daki meclise beş, Paris'teki Fransız Birliği Meclisi'ne de iki temsilci gönderiyordu.

Dahomey sömürge yönetimi altında iken I. Dünya Savaşı yıllarında, 1923'te ve 1936'da ülkenin çeşitli yerlerinde karışıklıklar ve bazı ayaklanmalar meydana geldi. XX. yüzyılın başlarından itibaren mahallî basının doğuşu ile birlikte milliyetçi nitelikte gösteriler giderek yoğunluk kazandı. 1921'de çıkmaya başlayan *La Guide du Dahomey* adındaki mecmua ile bu tarihten itibaren artan basın cemiyetlerinin sömürgecilerin yolsuzluklarına karşı yürüttükleri mücadele, ülkenin siyasî ve sosyal tarihinde önemli birer etken oldu.

II. Dünya Savaşı yıllarında Fransız Batı Afrikası ile beraber müttefiklere bağlı kalan ülkede savaştan sonra ilk defa kurucu meclis seçimleri yapıldı (Ekim 1945). Nisan 1947'de ülkenin ilk siyasal partisi olan Union Progressiste Dahoméenne kurulduysa da birkaç ay sonra partinin güçlü isimlerinden M. Ahomadegba'nın Bloc Populaire Africaine'i kurmak için ayrılması üzerine bazı siyasî karışıklıklar ortaya çıktı. M. Apithy de Dahomey İlerici Birliği'nden 1951'de ayrılarak

Parti Republicain du Dahomey'i kurdu. Bunlardan başka yine 1950'li yılların başlarında ülkenin kuzeyinde M. Hubert Maga'nın öncülük ettiği bazı siyasî gruplaşmalar oldu ve 1953'te Mouvement Démocratique Dahoméenne adlı parti kuruldu; daha sonra da Rassemblement Démocratique Dahoméenne adını aldı. 1955'te kurulan Union Démocratique Dahoméenne Apithy'nin liderliğindeki Parti Republicain du Dahomey ile Maga'nın liderliğindeki Rassemblement Démocratique Dahoméenne'nin yanında üçüncü güç olarak ülkenin siyasî hayatında önemli rol oynadı.

1958'de Fransız Topluluğu'na katılmayı kabul eden ülke topluluk içerisinde özerklik elde etti; 1960 Ağustosunda ise Fransa'dan tam bağımsızlığını aldı ve topluluktan ayrıldı. Yeni anayasanın yürürlüğe girmesinden sonra aralık ayında yapılan seçimleri Maga'nın Dahomey Birlik Partisi kazanarak iktidara geldi ve Maga cumhurbaşkanı, Apithy de yardımcısı oldu. Maga yönetiminin tek parti kurma yolundaki otoriter davranışları ve ekonomik durumun bozulması, kabileler arasında rekabet ve ordu ile sendikaların memnuniyetsizliği karışıklıkların çıkmasına yol açtı. Maga Ekim 1963'te askerî bir darbe ile yönetimden uzaklaştırıldı ve iktidarı Albay Christophe Sogo ele geçirdi. Bağımsızlıkla beraber Dahomey ciddi bir siyasî istikrarsızlık içine düştü. Ülkede istikrarsızlıkların en yoğun olduğu 1960-1972 yılları arasındaki dönemde altı hükümet darbesi gerçekleştirildi. Siyasî karışıklıklarda en önemli rolü iktisadî istikrarsızlıklar ile etnik ve kültürel ayrılıklar oynadı. Ekim 1972'de Yarbay Mathieu Kerekou'nun gerçekleştirdiği silahlı darbe, 1970 seçimleri sonunda kurulan "kolektif liderlik" sistemini ortadan kaldırdı ve Kerekou ülkenin tek hâkimi oldu. Kerekou iktidarı ile başlayan yeni dönemde milliyetçiliğe ve Fransız çıkarlarıyla çatışan bir politika izlenmesine özen gösterildi. Mart 1974'te Kerekou Fransızlar'ın mülkiyetindeki iş yerlerine el koydu ve ardından Marksist-Leninist ideolojinin resmî ideoloji olarak kabul edildiğini ilân etti. Bazı şirketleri, bankaları, okulları ve hizmet kuruluşlarını millileştirdi. Yargı sistemini yeniden teşkilâtlandırdı. Dinî ve ahlâkî inançların toplum üzerindeki etkilerini azaltmaya çalıştı. Eski politikacıları tamamen etkisiz hale getiren Kerekou, tek partiye dayalı Parti de la Révolution Populaire du Bénin otoriter bir rejim kur-

du ve ülkenin adını 1975'in sonunda Benin Halk Cumhuriyeti olarak değiştirdi. Fransa ile ilişkilerin bozulduğu Benin'de bu devletin etkisi iyice azaltıldı ve askerî iş birliğine de son verilerek gönüllülerden oluşan bir ordu kuruldu.

1972'den bu yana iktidarda bulunan Kerekou Ağustos 1977'de yeni bir anayasayı yürürlüğe koydu. Bu anayasaya göre yasama 336 üyeli Assemblée Nationale Révolutionnaire'e bırakıldı. Bu meclisin üye sayısı 1984'te 196'ya indirildi. 18 Haziran 1989 tarihinde tek parti listesiyle gidilen seçimler sonunda teşekkül eden meclis, Kerekou'yu, beş yıllık süre için yeniden devlet başkanlığına getirdi (2 Ağustos 1989).

Tarım dayalı üretime önem veren Kerekou yönetimi, 1980'den sonra yabancı özel yatırımları ülke dışına çıkardı ve merkezî planlamaya dayalı bir ekonomik yapı kurdu. 1984'ten itibaren IMF ve Dünya Bankası ile "stand by" görüşmelerini sürdürdü. Özellikle sosyalist ülkelerle olan ilişkileri geliştirdi. Fransa ile bozulan ilişkiler, Fransa'da sosyalist partinin iktidara gelmesinden sonra düzelmeye başladı ve 1983 yılında Fransa Cumhurbaşkanı F. Mitterand Benin'i resmen ziyaret etti. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri ile diplomatik ilişkiler kuruldu ve Benin yeniden Batı'ya yönelmeye başladı. Kerekou yönetimindeki Benin ciddi ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldı. Kerekou 1986 yılında dış yardım bulmak amacıyla bazı Batı ülkelerini ziyaret etti ve Fransa ile Sovyetler Birliği'nden askerî ve ekonomik yardım temin etti. 1983 yılında İslâm Konferansı Teşkilâtı'na üye oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

- P. Marty, *Etudes sur L'Islam en Dahomey*, Paris 1926, s. 1-19, 20-28, 156-172; R. Cornevin, *Histoire du Dahomey*, Paris 1962, s. 14-17, 239, 446-486, 509-529; J. D. Fage, *A History of West Africa*, Cambridge 1969, s. 165-166; J. Murray, *Cultural Atlas of Africa*, Oxford 1981, s. 145-147; P. B. Clarke, *West Africa and Islam*, London 1982, s. 172-174; "Muslims in Dahomey", *The Muslim World*, II/8, Karachi 1964, s. 7; Martin Staliland, "The Three-Party System in Dahomey: I, II", *JAfr.H.*, XIV/2 (1973), s. 291-312; XIV/3 (1973), s. 481-504; Michel Removille, "Dahomey", *EAm.*, VIII, 395-396; Melville J. Herskovits, "Dahomey", *EBr.*, VI, 987; J. Lombard, "Dahomey", *El²* (Fr.), II, 95-96; "Dahomey", *The Illustrated Encyclopedia of Mankind*, London 1978, V, 631-634; P. Decraene, "Dahomey" *ELn.*, V, 307-312; *The Cambridge Encyclopedia of Africa* (nşr. Roland Oliver), London 1981, s. 224-225.

BENNÂ, Ahmed b. Muhammed

(أحمد بن محمد البنا)

Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed
b. Ahmed b. Muhammed b. Abdilganî
ed-Dimyâtî el-Bennâ
(ö. 1117/1705)

Kıraat ve hadis âlimi, Nakşibendî şeyhi.

Mısır'ın liman şehirlerinden olan Dimyat'ta doğdu. Tahsil hayatının ilk devresini Kur'an'ı ezberleyerek ve muhitin ile gelen âlimlerinden çeşitli konularda dersler alarak burada geçirdi. Doğduğu yere nisbetle Dimyâtî diye de meşhur olan Bennâ tahsilini ilerletmek üzere Kahire'ye gitti. Sultan b. Ahmed el-Mezzâhî ve Nüreddin eş-Şebrâmelîsî'nin derslerine devam ederek her ikisinden kıraat, hadis ve fıkıh okudu. Ayrıca Nüreddin el-Üchûrî, Şehâbeddin el-Kalyûbî, Şemseddin el-Bâbilî gibi âlimlerin hadis derslerinden de faydalandı.

Bennâ kıraattteki senedinin, İbnü'l-Cezerî'ye ait *Ṭayyibetü'n-Neşr*'i kendisinden okuduğu Şebrâmelîsî yoluyla kesin-tisiz olarak İbnü'l-Cezerî'ye ve dolayısıyla Hz. Peygamber'e ulaştığını söylemekte, senette yer alan hocaların adlarını da zikretmektedir (*İthâfû fużalâ² i'l-beşer*, I, 79-80).

Kaynaklarda Bennâ'nın üç Hicaz seyahatinden söz edilerek bunlardan ilkinde Burhâneddin el-Kürânî'den hadis dersleri aldığı ve bu seyahatten Dimyat'a dönüşünde şöhretini sağlayan *İthâfû fużalâ² i'l-beşer* adlı eseriyle diğer bazı kitaplarını yazdığı, ikinci seyahatinde ise Hicaz'dan Yemen'e geçerek bu yörenin meşhur Nakşibendî şeyhi Ebû'l-Vefâ Ahmed b. Acîl el-Yemenî ile buluştuğu zikredilmekte ise de (meselâ bk. Cebertî, I, 142), gerek adı geçen şeyhin 1074'te (1664) vefat ettiği (bk. Muhibbî, I, 346-347), gerekse bizzat kendisinin *İthâfû fużalâ² i'l-beşer*'in mukaddimesinde bu eseri 1082'de (1672) yaptığı hac görevi vesilesiyle Medine'de kıraat ilmiyle meşgul bazı dostlarının teşviki üzerine yazdığını belirtmesi göz önünde bulundurulursa, sözü edilen eseri ilk hicaz seyahati dönüşünde yazdığı ve Yemen'e ikinci hac seyahati sonunda gittiği şeklindeki bilgilerin tarih sıralamasının doğru olmadığı görülmektedir. Bennâ'nın ilk Hicaz seyahatini 1664'ten önce yaptığı, buradan Yemen'e geçip Beytül-Fakîh adıyla bilinen beldede Ahmed b. Acîl'e intisap ederek bir süre hizmetinde bulunduğunu, kendisinden hadis ve tarikat zikirleri öğrenip icâzet aldıktan sonra şeyhinin artık memleketine dönmesini